

Лиза Сий

ЧАЕНОТО МОМИЧЕ

София, 2021

Преводът е направен по изданието:

LISA SEE

THE TEA GIRL OF HUMMINGBIRD LANE

The Power of Passion and Perseverance

Scribner

An Imprint of Simon & Schuster, Inc.

Copyright © 2017 by Lisa See

All rights reserved

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Мая Ненчева превод, 2021

© Фиделия Косева, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0848-1

ЛИЗА СИЙ

Превод от английски
Мая Ненчева

Съдържание

Бележка от автора	7
-------------------------	---

ЧАСТ I

Пътят на *акха* (1988–1990)

Куче на покрива	10
Водопад от небесни съзвизия	27
За времето на едно лястовиче премигване	43

ЧАСТ II

Цветето красиво призовава (1994–1996)

Сляпо коте	66
Алчните очи на тигър	86
Майчината любов	102
Докато и помен не остане	123
Мир, спокойствие, убежище	144
Сбогом на съзвизията	160

ЧАСТ III

Външният свят (1996–2006)

Избрани имейли от кореспонденцията между Констанс Дейвис и майка ѝ в продължение на осем години	172
Годна за пиене антика	181
Светът дойде	196
Най-сладката небесна роса	211

ЧАСТ IV

Птицата, която се откроява (2007–2008)

Кокошка, коза и монета	230
Високите дървета са изложени на много вятър	255
Дългата верига на живота	271
Дишай, дишай, дишай	307

ЧАСТ V

Чаеното момиче от улица „Колибри“ (2012–2016)

Вишневи цветове през пролетта	339
Неудържимо като вятъра	358
На поклонение до мястото на произход	368
Благодарности	391
За автора	399

КУЧЕ НА ПОКРИВА

„Без съвпадение няма история“, казва а-ма, след като първият брат ни разказва вчерашния си сън и както обикновено сякаш с това въпросът се изчерпва. Не знам колко пъти майка ми ни е насърчавала с тази поговорка през десетте години, откакто съм на тази земя. В същото време ми се струва, че вече много пъти съм чувала от първия брат версии на същия този сън. Беден фермер носи на пазара в града току-що извадени репи, за да ги размени за сол. По пътя обаче стъпва накриво и се търкулва надолу по стръмно нанадолнище. Не щеш ли, вместо да го застигне „ужасна смърт“ далеч от дома – възможно най-лошото нещо, което може да се случи на един *акха*, – той се стоварва в двора на богат търговец на сол. Търговецът запарва чай, двамата мъже се заговарят и... Съвпадението всеки път е различно: търговецът на сол или се жени за дъщерята на фермера, или пък като пада по нанадолнището, фермерът се спасява от прииждаща река. Този път фермерът успява да размени репите за сол, без да се налага да ходи чак до пазара в града.

Сънят е хубав, без лоши поличби, и насядалите по пода около огнището остават доволни. Както каза а-ма, всяка история, всеки сън, всяка будна минута от живота ни са изпълнени със съдбовни съвпадения. Хората, животните, листата, огънят и дъждът се завъртаме един около друг като шепи изсушени оризови зърна, хвърлени нагоре към небето. Едно-единствено зърно не може да промени посоката си. Не може да избере да политне надясно или наляво, нито пък може да избере къде да падне – дали да се задържи върху някой камък и да се спаси, или да отскочи от камъка, да цопне в калта и набързо да стане негодно и да изгуби

стойността си. Къде ще попадне е въпрос на късмет и нищо – е, поне никое *нещо* – не може да промени съдбата му.

Следващ е вторият брат. Сънят му е съвсем обикновен. После идва ред на съня на третия брат, който се оказва повече от скучен.

А-ба ме побутва с лакът.

– Момиче, кажи ни какво сънува тази нощ.

– Аз ли? – Думите му ме изненадват, защото родителите ми никога досега не са ме карали да разказвам сънищата си. Все пак съм момиче. Както често ми се повтаря, нямам никакво значение. Нямам представа защо а-ба е решил да ми обърне внимание днес, но силно се надявам да не го разочаровам. – Сънувах, че се връщам към селото, след като съм брала чай. Вече е тъмно. Огнищата в къщите димят. От аромата на храна би трябвало да огладнея. [Постоянно съм гладна.] Стомахът, очите, ръцете и краката ми обаче просто се радват, че съм там, където трябва да бъда. Във фамилия дом. – Наблюдавам лицата на близките си. Ще ми се да съм честна с тях, но не искам да ги плаша, като им кажа истината.

– Какво друго видя? – пита а-ма. В селото ни хората са подредени според влиянието и значимостта си в следния ред: главатарят; селският *жума* – жрецът, който поддържа хармонията между духовете и хората; и селският *нима* – шаманът, който е способен да изпада в транс, да посещава дърветата, които Бог е засадил в света на духовете, за да представляват всяка душа на земята, и след това да решава кои заклинания трябва да се използват, за да оздравее човек или да възвърне жизнеността си. След тези мъже се нареждат всички дядовци, бащи и момчета на различна възраст. Майка ми е на първо място сред жените не само в нашето село, но и в цялата планина. Тя е акушерка, а и много повече от това, защото лекува мъжете, жените и децата, докато са живи. Известна е и с това, че умее да тълкува сънища. Сребърните топчета по украшението ѝ за глава потреперват и заблестяват на светлината на огъня, докато чака отговора ми. Останалите се навеждат над купичките си притеснени.

Насилвам се да заговоря:

– Сънувах куче.

Като чуват това, всички настръхват.

– Позволяваме на кучетата да живеят сред нас по три причини – казва окуражително а-ма в опит да успокои семейството. – Използват се при жертвоприношения, предупреждават ни за предстоящо нещастие и стават за ядене. Какъв е твоят случай?

Поколебавам се още веднъж. Кучето в моя сън беше застанало на покрива на къщата ни – бдително, с насочена нагоре муцуна и настръхнала опашка. Стори ми се, че пази селото ни, и като го видях, се почувствах уверена, че нищо лошо няма да ми се случи по пътя към вкъщи. *Акха* обаче вярват, че...

А-ма ме гледа строго.

– Кучетата не са хора, но живеят в света на хората. Не принадлежат към света на духовете, но имат дарбата да ги виждат. Когато чуеш куче да вие или да лае през нощта, разбираш, че е видяло дух и най-вероятно го е подплашило. А сега ми отговори, момиче – казва тя и избутва нагоре по ръката си сребърните си гривни. – Какъв е твоят случай?

– Цялото семейство седи навън, когато кучето започва да лае – казвам аз, макар и добре да знам, че куче на покрива означава, че то не си е свършило работата, че някой дух е успял да се промъкне през защитната порта на селото и в момента е сред нас. – Злият дух изчезва подплашен. *Аномийе* възнаграждава кучето, като дава на всеки от семейството ни по една кокошка за ядене...

– Нашият върховен бог дава по една кокошка на всеки мъж и всяка жена от семейството? – пита с присмех първият брат.

– И на децата също! Всеки получава по една цяла кокошка...

– Невъзможно! В това няма никаква логика! Пълни измислици! – Първият брат поглежда възмутен към а-ба. – Накарай я да млъкне...

– Дотук сънят ѝ ми харесва – отговаря а-ба. – Продължавай, момиче.

Колкото повече ме притискат да продължа с историята, толкова по-лесно ми става да лъжа.

– Видях и птици в гнездо. Малките току-що се бяха излюпили. Тяхната а-ма лекичко почукваше с клюн черупките им. *Чук-чук-чук*.

Родителите и братята ми обмислят мълчаливо чутото. А-ма се взира в лицето ми, но аз се опитвам да запазя изражението си неподвижно като купичка соево мляко, престояла цяла нощ навън. Накрая а-ма кимва доволно.

– Брояла е пиленцата си. Нов живот. Майка закрилница – усмихва се тя. – Всичко ще бъде наред.

А-ба се изправя, с което ни показва, че закуската е приключила. Не съм сигурна кое е по-обезпокоително – това, че а-ма очевидно не вижда всичко, което се върти в главата ми, както винаги съм смятала, или че успях да пробутам измислиците си напълно безнаказано. Чувствам се ужасно, но си напомням, че ако бяха чули съня ми, всички щяха само да се притеснят. Вдигам купичката до устата си и изсърбвам остатъка от чорбата си. Няколко горчиви планински листа се плъзват в устата ми заедно с горещата течност. Парченцата люта чушка прогарят всичко по пътя си към стомаха ми. Докато горенето продължава, ще се чувствам сита.

Когато излизаме от къщата, звездите все още блещукат над главите ни. На гърба си нося малка кошница. Останалите членове от семейството ми са преметнали на рамо големи кошници. Вървим заедно по пътеката, която разделя Пролетен извор. В селото има около четирийсет домакинства, то е разположено в една от многото седловини на планината Наннуо. Повечето от къщите са закътани сред стари чаени дървета. Чаените тераси и градините, в които работим, обаче са извън селото.

Настигахме съседите ни, които живеят през четири къщи от нас. Най-малката им дъщеря – Ците – е на моята възраст. Мога да я забележа навсякъде, защото по шапката ѝ има повече украшения, отколкото на което и да е друго момиче в Пролетен извор. Освен чай семейството ѝ отглежда и тикви, зеле, захарна тръстика и памук. Освен това гледат и опиум, който продават на жреца за церемониите му и на а-ма, за да лекува с него хората с болки от счупени кости и страдащите от крайно изтощение или от психични терзания след загубата на любим човек. Допъл-

нителните пари, които семейството на Ците печели, му дават възможност да принася в жертва повече и по-големи животни, което пък от своя страна означава, че парчетата месо, които според обичая получават всеки в селото, също са повече и по-големи. Много от сребърни украшения по шапката на Ците също са резултат от богатството на семейството ѝ. Като оставим тези различия настрана, Ците и аз сме като сестри – че дори и по-близки от сестри, защото прекарваме много време заедно.

Продължаваме напред към чаените тераси. Скоро подминаваме и последната къща и стигаме до портата, която пази селото от зли духове. Върху стълбовете са поставени фигурите на мъж и на жена. Жената има огромни гърди. Мъжът има пенис, който е дебел колкото стеблото на гигантски бамбук, който освен това е по-висок от мен и стърчи право напред. По напречната греда са издялкани хищни птици и зли кучета. Те служат за предупреждение. Ако някой не мине през портата както трябва – да речем, ако не иска да я докосне, – може да последна нещо много страшно, например някой да умре. Всички трябва много да внимаваме.

Започваме изкачването нагоре. Ците и аз си говорим, разказваме си какво ни се е случило, сякаш за последно сме се виждали не вчера, а преди няколко седмици.

– Преди да заспя, поупражнявах бродерията си – доверявам ти Ците.

– Аз пък заспах още преди а-ба да е запалил лулата си – казвам.

– Гореща вода ли пи на закуска, или чай?

– Чай.

– Сънува ли нещо?

Не искам да ѝ разказвам съня си. Чака ни още много път и единственият начин времето да мине по-бързо е като играем на игри и си отправяме предизвикателства.

– Колко различни паразита можеш да преброиш по дърветата наоколо, преди да стигнем до онази скала? – провиквам се аз. Девет. Аз печеля.

– Как върви тъкането? – пита Ците, понеже знае, че никак не ме бива в това.

– Голяма скука! – изкрясквам в отговор и мъжете поглеждат укорително назад към мен. – Хайде да видим с колко скока ще стигнем от този камък до онзи.

Седем. Пак печеля аз.

– Вчера Дедза – това е снахата на Ците – каза, че иска да има син.

– Че какво чудно има в това? – Посочвам едно малко възвишение. – Обзалагам се, че първа ще се изкача догоре.

Краката ми добре познават този път – прехвърлям се от камък на камък, прескачам стърчащите над земята корени. На места усещам пръстта като прах между пръстите на краката си. На други камъчета драскат меката извивка на ходилото ми. Понеже все още е тъмно, не виждам старите дървета, които се извисяват наоколо, но ги усещам – чай, камфор, гинко и касия, поникнали нагъсто стръкове бамбук.

Отново печеля, което жегва Ците. Но това се случва и между сестри. С Ците сме близки, но постоянно се съревноваваме една с друга. Днес аз спечелих в игрите. Тя пък ми напомни, че е по-добра в бродирането и тъкането. Нашият учител казва, че мога да докажа, че съм умна, ако се трудя малко повече. Никога не е казвал нещо такова за Ците.

– Ще се видим в центъра за предаване на чай – казвам аз, когато Ците завива по друга пътека, следвайки своята а-ма. Спирам на място и ги наблюдавам как се изкачват нагоре по стръмния планински склон, докато празните им кошници се поклащат на гърба им. След това подтичвам напред, за да настигна а-ма.

След още половин час ходене черното небе започва да избледнява. Облаците се обагрят в розово и лилаво. После всичко просветлява, когато слънцето се показва иззад билото на планината. Цикадите се пробуждат и подхващат своите трели. Ние продължаваме да се катерим. А-ба и братята ми вървят по-наред, за да си говорят по мъжки. А-ма е не по-малко силна от който и да е мъж, но не бърза, а се оглежда наоколо за билки и гъби, които да използва в отварите си. Първата снаха е къщи с децата, които са прекалено малки да берат чай и прекалено големи да ги носят майките им, но втората и третата снаха са с нас и също обикалят наоколо с бебета, привързани пред гърдите им, и пре-

гърсват влажната горска почва за нещо, което да сложим в супата си довечера.

Най-сетне стигаме терасите на първия брат. Движа се бавно между редиците гъсти храсти и оглеждам най-външните клонки за пъпките и двете или дори три листенца, които започват да се разтварят, затоплени от лъчите на слънцето. После внимателно ги прихващам между палеца и страничната част на показалеца си над първата става. Нокътят на палеца ми е оцветен, а върху меката възглавничка се е образувал мазол. Вече си личи, че съм берач на чай.

След два часа а-ма идва при мен. Тя прокарва пръсти през листата ми, разбърква ги и ги изучава отблизо.

– Справяш се много добре, момиче. Намираш най-качествените цветове. Може би се справяш прекалено добре. – Тя хвърля поглед към а-ба, който се намира на няколко тераси разстояние от нас, след това се навежда и прошепва: – Бери малко по-бързо. Можеш да вземаш и някои от по-старите и по-жилави листенца. Нужни са ни повече листа от всеки храст – не само неразтворили се пъпки.

Разбирам. Ако имаме повече листа, ще получим повече пари от центъра за предаване на чай. Когато кошницата ми е пълна, отивам при първия брат, който изсипва листата ми в един чувал от зебло и всичко започва отначало. Правим кратка почивка на обяд и хапваме по няколко топчета ориз, увити в сух мъх, а след това продължаваме да берем до късния следобед. Стоя близо до майка ми, която пее, за да отмерва ритъма на брането и да ни разсейва от жегата и влагата. Най-накрая а-ба заявява: „Достатъчно.“ Отправляме се към мястото, където първият брат събира чая ни. Когато и последните листа са в приборани в чувалите, за всеки от чувалите се завързват въжета и се прикрепя по една дъска. А-ма премята най-малкия на гърба ми, увива въжетата около раменете ми и обляга дъската на челото ми. Всичко това е, за да може, докато пренасяме чувалите, тежестта да е разпределена равномерно, но въжетата прерязват раменете ми, а дървото натиска челото ми така, че веднага ми причинява болка.

Когато и останалите нарамват чувалите си и кошниците ни са привързани една за друга, така че да ги вземем по пътя обра-

тно към вкъщи, тръгваме към центъра за предаване на чай. Пътят дотам е близо два часа и всички добре знаем, че трябва да побързаме, но и да искаме, не можем да се движим бързо. Гледаме да стъпваме внимателно. Катерим се нагоре и прекосяваме и други тераси с чай, всяка от които ми се струва по-стръмна от предишната. По някое време отново навлизаме в погълналата от изоставени чаени дървета и градини гора. Около стволите на дърветата са се увидели растения, сред тях се виждат орхидеи, гъби и разни паразитни растения – рачешки щипки например. На колко години ли са тези дървета? На петстотин? Хиляда? Не мога да кажа. Знам само че листата им отдавна вече не се продават. Само семейства като нашето използват листата на подобни дървета, за да си правят чай вкъщи.

Когато стигаме до центъра за предаване на чай, вече съм толкова изморена, че ми се плаче. Минаваме през големите порти и се озоваваме в двора. Погледът ми пробягва наоколо в търсене на отличителната шапка на Ците. *Акха* си имат свои традиционни облески. Същото важи и за *дай*, *лаху*, *булан* и останалите народности, които живеят тук с нас. Сега всички са в работните си дрехи, но украшенията за глава, забрадките и шапките са украсени според традициите на съответния род и личния вкус и стил на всяка жена и всяко момиче. Не виждам Ците. Семейството ѝ най-вероятно вече е минало оттук и да си е отишло. Може дори вече да са се прибрали вкъщи и да вечерят.

Стомахът ми се обажда, раздразнен, но и заплепен от миризмите, носещи се от уличните сергии за храна. Не мога да мисля за друго освен за аромата на печено на шиш месо. Устата ми се пълни със слюнка. Някой ден ще го опитам. Може би. От време на време си позволяваме от палачинките с лук, които една стара жена от народността *дай* продава от количка вляво, в двора на центъра за предаване на чай. Ароматът, който се носи оттам, е примамлив – не толкова силен, колкото този на печеното месо, но много приятен и дъхаш на пресни яйца.

А-ма, снахите ми и аз приклякаме в праха, докато а-ба и братята ми внасят чувалите ни през двойните врати, за да ги претеглят. В другия край на двора забелязвам едно момче на моята възраст да се навърта около планина от пълни с чай чували от

зебло. Скоро чаят ще бъде откаран в големия град Мънхай и обработен в държавен завод. Момчето е с коса, черна като моята. И също е босо. Не го познавам от училище. Вниманието ми обаче е привлечено не толкова от него самото, колкото от димящата палачинка с лук, която държи в оцветените си от чая пръсти. То се оглежда наоколо, за да е сигурно, че никой не го наблюдава – като очевидно пропуска мен, – и изчезва зад зеблената купчина. Изправям се, прекосявам двора и надниквам иззад стената от чай.

– Какво правиш там отзад? – питам.

То се обръща към мен и се ухилва. Бузите му лъщят от мазнината. Преди да успее да каже каквото и да било обаче, чувам, че а-ма ме вика.

– Момиче! Момиче! Не се отдалечавай.

Притичвам обратно през двора и стигам при нея точно когато а-ба и братята ми излизат от помещението с кантара. Изглеждат посърнали.

– Закъснели сме – казва а-ба. – Вече са попълнили квотата си за деня.

Изстенвам вътрешно. В семейството ни има осем възрастни човека и много деца. Трудно се прехранваме с парите, които изкарваме през десетте дни в годината, когато е основният сезон за бране на чай, и през двата вторични периода – отново от по десет дни всеки, – с ориза и зеленчуците, които отглеждаме, и с онова, което а-ба и братята ми успяват да убият по време на лов. Сега ще трябва да занесем листата вкъщи, да се надяваме да не започнат да вехнат и утре рано-рано сутринта отново да се качим дотук, за да ги продадем, преди да отидем на бране в часната градина на втория брат.

– Утре пак ще имаме двойно повече работа – въздъхва а-ма.

Снахите прехапват устни. И мен не ме радва мисълта, че утре ще трябва да се изкачваме дотук цели два пъти. Ала когато виждам, че вторият и третият ми брат не смеят да погледнат жените си в очите, ми става ясно, че ни чака още по-лоша новина.

– Няма да имаме – заявява а-ба. – Продадох листата на половина цена.

Това означава само два юана за килограм. От устните на а-ма се откъсва някакъв звук, който повече наподобява проплакване,

отколкото изпъшкване. „Толкова много работа на половин цена.“ Двете снахи тръгват приведени към един чучур, за да напълнят стомните ни с вода. Мъжете приклякват. Снахите се връщат и дават на мъжете да пият. След това сядат на земята до а-ма, оправят пелените на бебетата си и им поднасят гърдите си да сучат. Правим кратка почивка, защото ни чакат два часа спускане до Пролетен извор.

Докато другите отморяват, тръгвам бавно обратно през двора към момчето.

– Ще ми кажеш ли защо се криеш тук отзад? – питам, все едно въобще не сме прекъсвали разговора си.

– Не се крия – отговаря момчето, макар и да е очевидно, че прави точно това. – Ям си палачинката. Искаш ли да си отхапеш? „Повече от всичко на света.“

Хвърлям поглед през рамо към а-ма и останалите. Не знам какво ми става, но след лъжите, които наговорих на закуска, все едно не мога да се спра. Стъпвам зад стената от чували, ухаещи на прясно набрани чаени листа. Когато заставам до него, момчето, изглежда, не знае какво да направи. Не ми дава парче от палачинката, нито я протяга към мен, за да си взема сама. Но пък самò ми предложи от нея и аз няма да отстъпя. Навеждам се, забивам зъби в меката палачинка и отхапвам – досущ като куче, което гълта някой остатък от ръката на господаря си.

– Как се казваш? – пита момчето.

– Лиян – отговарям доволна с пълна уста. Използвам името си само в училище и по време на церемонии. Хората в селото ме наричат „дъщерята на Шали“ (на а-ба) или „дъщерята на Соса“ (на а-ма). Вкъщи ми казват „момиче“.

– Аз се казвам Санпа – казва момчето. – От село Дебела сянка. Баща ми е Лосан. Дядо ми беше Бало, а пращядо ми – Заба...

Всяко момче от народността *акха* се учи да рецитира родословието си, като изброява по име предците си до петдесет поколения назад. Последната сричка от името на дадено поколение става първа от името на следващото. Мисля си, че точно това ми предстои да чуя, когато един женски глас – при това много гневен – го прекъсва.